

ارزیابی کیفی عناصر محتوایی چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاهی براساس استاندارد ANSI/NISO Z39.14 (R2015): مطالعه موردی

مریم کریمی^۱، مریم کازرانی*^۲، مریم شکفته^۳، حسن جهانی هاشمی^۴

۱. کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، دانشکده پزشکی واحد کتابخانه، قزوین، ایران
۲. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، تهران، ایران
۳. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی دانشکده پیراپزشکی شهید بهشتی-گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، تهران، ایران
۴. دانشیار آمار زیستی مرکز تحقیقات رشد کودکان دانشگاه علوم پزشکی قزوین، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، دانشکده پزشکی، بخش علوم پایه، گروه آمار زیستی، قزوین، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۶/۰۶

چکیده

زمینه و هدف: به منظور بازتاب بین‌المللی دستوردهای پژوهشی در پایگاه‌های اطلاعاتی، تعیین میزان انطباق چکیده‌ها با استانداردهای جهانی یکی از راه‌های بهینه‌سازی اطلاعات آنها و ایجاد زمینه هم‌سویی و هماهنگی با استانداردهای جهانی به‌شمار می‌آید، لذا پژوهش حاضر قصد دارد ضمن معرفی استاندارد چکیده‌نویسی (ANSI/NISO Z39.14 (R2015)، چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی را با استاندارد مقایسه و ارزیابی کند.

مواد و روش‌ها: نوع پژوهش پیمایش تحلیلی از نوع کاربردی است. جامعه پژوهش شامل ۳۸۶ عنوان چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی طی سال‌های ۸۹-۹۳ است. ابزار پژوهش، چک لیست تهیه شده از متن استاندارد ANSI/NISO Z39.14 (R2015) است. روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای متناسب با اندازه با استفاده از جدول اعداد تصادفی است. برای آنالیز داده‌ها از آمار توصیفی، آزمون‌های Tukey HSD, Anova, Chi^۲ استفاده شد.

یافته‌ها: بین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد و پایان‌نامه‌های مقاطع مختلف تحصیلی و نیز دانشکده‌های مختلف، اختلاف معناداری مشاهده شد ($p < 0.05$) ولی بین سال‌های ۸۹ الی ۹۳ تفاوت معناداری مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش، میزان عدم رعایت پنج مؤلفه محتوایی استاندارد شامل "بیان هدف بطور واضح و روشن (۲/۶ درصد)، استفاده از کلمات عنوان در بیان هدف پژوهش (۴۵/۳ درصد)، روش‌شناسی (۳۱/۱ درصد)، نتیجه‌گیری (۱۲/۶ درصد) و یافته‌ها (۸/۵ درصد) است. یافته‌ها نشان می‌دهد که نحوه نگارش چکیده‌ها در پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تطابق کامل با استاندارد ندارد. لذا پیشنهاد می‌شود برای بهبود وضعیت تدوین چکیده‌ها، دستورالعمل و الگویی منسجم براساس استانداردهای بین‌المللی تدوین شده و ضمن آموزش، دانشجویان و استادان ملزم به رعایت آنها شوند.

کلیدواژه‌ها:

استاندارد ANSI/NISO Z39.14 (R2015)، ارزیابی اطلاعات، پایان‌نامه‌ها، چکیده، چکیده نویسی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی.

* نویسنده مسئول: مریم کازرانی

نشانی: تهران - میدان قدس - دانشکده پیراپزشکی شهید بهشتی - گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی
تلفن: ۰۲۱۲۲۷۱۸۵۲۸، دورنگار: ۴۴۴
رایانه: kazerani@gmail.com

مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، دوره ۲۴، شماره ۶، بهمن و اسفند ۱۳۹۶، ص ۱۲۱ - ۱۳۰.
آدرس سایت: <http://jsums.medsab.ac.ir> رایانامه: journal@medsab.ac.ir
شاپای چاپی: ۱۶۰۶-۷۴۸۷

مقدمه

پیدایش فناوری‌های نوین در حوزه اطلاعات و ارتباطات، انفجار اطلاعات و به تبع آن آلودگی اطلاعات^۱، تنوع گسترده محمل‌های اطلاعاتی^۲، تخصص‌گرایی، افزایش نیاز به اطلاعات تخصصی و میان‌رشته‌ای، از بین رفتن مرزهای فرهنگی و جغرافیایی و تأکید بر محتوای همسان، از تحولات عصر اطلاعات است که همه جوامع را تحت‌الشعاع قرار داده است. به همین علت روی‌آوری به منابع ردیف دوم^۳، برای آگاهی سریع‌تر و دقیق‌تر از محتوای منابع ردیف اول ضروری به نظر می‌رسد. چکیده، عصاره‌ای از محتوای متن است. چکیده نوشته باید نکته‌های عمده، مشاهده‌ها و نتایج حاصله از پژوهش را طوری ارائه دهد که خواننده بتواند تصمیم بگیرد که آیا به اصل مقاله یا مدرک رجوع کند یا نه. بر این اساس، چکیده‌ها برای کمک به خواننده در ارزیابی محتوای مدرک و ارتباط احتمالی آن استفاده می‌شوند. هدف چکیده این است که متون پالایش شده در هر رشته را در دسترس محققان آن رشته قرار دهد. غالباً چکیده‌ها از اصلی‌ترین عناصر تدوین یافته‌های مهم علمی در قالب‌های مختلف از جمله پایان‌نامه‌ها هستند. پایان‌نامه‌ها یکی از انواع منابع اطلاعاتی ردیف اول محسوب می‌شوند و به لحاظ ساختار و مطالب علمی، از نظر پژوهشگران دارای اهمیت زیادی هستند و با توجه به اینکه این منابع اطلاعاتی اولیه، زیربنای منابع اطلاعاتی بعدی از قبیل انتشار مقاله‌ها، کتاب و... قرار می‌گیرند اهمیت زیادی از نظر دسترس‌پذیری دارند. همین ویژگی است که پایان‌نامه را تبدیل به منبع اطلاعاتی ارزشمندی برای علاقه‌مندان به آن حوزه موضوعی می‌سازد. تعیین میزان انطباق چکیده پایان‌نامه‌ها با استانداردهای جهانی یکی از راه‌های بهینه‌سازی اطلاعات آنها و ایجاد زمینه هم‌سویی و هماهنگی با استانداردهای جهانی به شمار می‌آید. از جمله استانداردهایی که در این زمینه وجود دارد استاندارد چکیده نویسی ANSI/NISO Z39.14 (Guidelines for Abstracts)^۴ است. این استاندارد توسط یکی از کمیته‌های فرعی استانداردهای ملی آمریکا به نام Z39 (در حال حاضر NISO) که در زمینه استانداردسازی فعالیت‌های کتابخانه‌ای، اسناد و امور مرتبط با انتشارات فعالیت می‌کند، تهیه و ویرایش و اصلاح نهایی آن در مارس ۲۰۱۵ منتشر شده است که دستورالعمل‌هایی برای نگارش چکیده‌های منابع مختلف از جمله پایان‌نامه‌ها ارائه کرده است. این استاندارد در سال ۱۹۹۷ تدوین شد و با توصیف اجزاء چکیده، شکل‌ها و سبک‌های مناسب در تهیه چکیده‌های سودمند به نویسندگان و ویراستاران کمک می‌کند. تمرکز استاندارد ANSI/NISO

Z39.14 (R2015) در این ویرایش روی تفاوت‌های موجود در شکل و محتوای بین چکیده تمام‌نما (آگاه‌گر)، چکیده‌های راهنما و بخش‌های چکیده‌های ساختاریافته، چکیده‌های الکترونیکی، بازیابی اطلاعات و محتوای چکیده‌ها و روی نام‌گذاری مجدد استاندارد است. این استاندارد توصیه‌هایی برای بخش‌های مختلف چکیده از جمله در بخش محتوایی که شامل بیان هدف به‌طور واضح و روشن، عدم استفاده از کلمات عنوان در بیان هدف، روش‌شناسی، یافته‌ها، نتیجه‌گیری است را ارائه می‌دهد [۱].

پژوهش‌هایی برای ارزیابی چکیده مقالات یا چکیده پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی صورت گرفته است که از لحاظ جامعه آماری و روش کار با پژوهش حاضر قرابت دارد. پژوهش‌هایی که می‌توان به آنها اشاره کرد در ادامه ذکر شده است:

کازرانی و مال‌گرد (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی میان رعایت استانداردهای ایزو ۷۱۴۴ در پایان‌نامه‌های داروسازی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱»، ۷۶۵ عنوان پایان‌نامه داروسازی در مقاطع عمومی و تخصصی را با استفاده از چکلیستی از استاندارد ۷۱۴۴ ارزیابی کرده است و در نهایت به این نتیجه می‌رسد که میزان رعایت استاندارد در هر دو دانشگاه تهران و شهیدبهشتی زیر ۵۰ درصد است و تا رسیدن به وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد [۲].

کازرانی و داودیان (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی چکیده مقالات مرور سیستماتیک و متا آنالیز پژوهشگران ایران نمایه شده در پایگاه‌های وب آو ساینس و اسکوپوس با استفاده از چک لیست پریسما^۵ و تعیین رابطه بین نتایج به‌دست آمده با شاخص‌های علم سنجی»، ۲۹۳ عنوان چکیده مقاله مرور سیستماتیک پژوهشگران را در پایگاه‌های وب آو ساینس و اسکوپوس از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ با چک‌لیست پریسما ارزیابی کرده و در نهایت به این نتیجه می‌رسد که چکیده‌ها در سطح مطلوبی قرار ندارند [۳].

پاپی^۶ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «میزان رعایت استاندارد ISO 214 در بین چکیده‌های فارسی طرح‌های تحقیقاتی مصوب دانشکده مدیریت سلامت و انفورماتیک پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان»، به‌طور کلی میزان رعایت استاندارد ISO 214 در میان چکیده‌های طرح‌های تحقیقاتی را مطلوب ارزیابی کرده و در استفاده از جملات به‌صورت سوم شخص بیشترین (صد در صد) و در استفاده از افعال معلوم کمترین (۳۴ درصد) گزارش کرده است [۴].

کرور^۷ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی

کیفیت چکیده تأثیر می‌گذارد [۸].

همان‌طور که در مطالعات پیشین داخلی و خارجی این پژوهش اشاره شد پایان‌نامه‌ها از ابعاد مختلف برای مثال تحلیل محتوایی، تحلیل موضوعی، تحلیل استنادی رفرنس‌ها، نحوه نگارش چکیده‌ها، با استانداردها و ابزارهای مختلف بحث و بررسی شده‌اند ولی بررسی‌های پژوهشگر حاکی از عدم انجام پژوهشی در ارتباط با ارزیابی چکیده پایان‌نامه‌ها از نظر محتوایی با استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14 است. پژوهش حاضر ضمن معرفی استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14، چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سه مقطع تحصیلات تکمیلی را برای نخستین بار با استاندارد فوق ارزیابی می‌کند و با توجه به ویرایش جدید این استاندارد، در ایران و در خارج از کشور نیز پژوهشی در این زمینه مشاهده نشده است. لزوم بررسی صحت چکیده‌های پژوهش‌ها از جمله پایان‌نامه‌ها که اساس تدوین مقالات یا کتاب‌ها و... می‌شوند، در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد و می‌تواند به خواننده برای تصمیم‌گیری در انتخاب یا عدم انتخاب اصل مدرک یاری رساند. از سوی دیگر اهمیت بحث کاربردی‌سازی نتایج پژوهش نیز که یکی از مهمترین دغدغه‌های متولیان امور پژوهشی کشور در سطح خرد و کلان است، ایجاب می‌کند که تولیدات علمی با صحت بیشتر انتشار یابند. بنابراین انجام پژوهشی در زمینه ارزیابی چکیده پایان‌نامه‌ها با استانداردهای جهانی روزآمد برای اجتناب از پراکندگی و عدم انسجام مطالب در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی نیز به‌عنوان دانشگاه تیپ یک ضروری است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند پیشنهادی در راستای ارتقاء و یکدست‌سازی چکیده‌های نگاشته شده در پایان‌نامه‌ها همگام با استانداردهای روز جهانی و نیز پیشنهادی برای بهبود وضعیت موجود و رسیدن به وضعیت مطلوب درآینده باشد.

هدف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، ارزیابی چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی براساس استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14 (R2015) طی سال‌های ۸۹-۹۳ است.

سؤال پژوهش

- میزان تطابق استاندارد چکیده‌نویسی (ANSI/NISO Z39.14 (R2015) در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی طی سال‌های ۸۹-۹۳ از نظر محتوایی به چه صورت است؟

نقاط ضعف مقالات ارائه شده در مجلات با ضریب تأثیر بالا در خلاصه مطالعات تشخیصی» به ارزیابی نقاط ضعف چکیده‌های گزارش شده در چکیده مقالات تشخیصی ۱۲ مجله با ضریب تأثیر بالا در سال ۲۰۱۲ با ابزار چک‌لیست کانسورت^۸ پرداختند و به این نتیجه رسیده‌اند که چکیده‌های بررسی شده به اندازه کافی آگاه‌گر و واضح نیستند. گسترش دستورالعمل‌هایی برای چکیده‌های تشخیصی می‌تواند به شفافیت و کامل بودن گزارش‌ها کمک کند [۵].

زین‌الدین^۹ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی ۴۰ ساله پایان‌نامه‌های پزشکی (MD) در آنکولوژی پزشکی»، ۶۲ پایان‌نامه MD را از نظر مؤلفه‌های هدف، نوع مطالعه، فاز کارآزمایی بالینی، روش‌شناسی، آزمون‌های آماری، نتایج، محدودیت‌ها و رضایت و تأیید IRB بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد ۷۶ درصد مطالعات مداخله‌ای و ۲۴ درصد از نوع مشاهده‌ای است. سؤال‌های پژوهش بر اساس هدف به وضوح بیان نشده است، از آمار توصیفی و تحلیلی، هر دو با هم، در پژوهش‌ها استفاده شده است. بیشتر پژوهش‌ها در زمینه سرطان‌های لنفوم، سینه، خون، کبد، مثانه، ریه و روده بزرگ است. در نهایت با گذر زمان پایان‌نامه‌های MD از لحاظ کیفی و کمی بهبود قابل توجهی یافته است [۶].

کریاکو^{۱۱} (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «گزارش کیفیت چکیده‌های مرورسیستماتیک در مجلات ایمپنتولوژی»، ۹۳ عنوان چکیده مقالات مرورسیستماتیک ۶ ژورنال ایمپنتولوژی را با ۱۶ آیت چک‌لیست پریسما^{۱۲} بررسی کرده و به این یافته اشاره می‌کند که ۹۷/۷ درصد چکیده‌ها ساختاریافته هستند، هدف ۹۷/۹ درصد، نتیجه‌گیری ۹۳/۶ درصد، روش‌شناسی ۷۹/۶ درصد گزارش شده‌اند. در مقابل، گزارش ناکافی از روش مطالعه، زمینه ۷۹/۶ درصد، ارزیابی ۶۵/۶ درصد، و سنتز داده‌ها ۶۵/۶ درصد مشاهده شد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که کیفیت گزارش چکیده‌های مرور سیستماتیک در مجلات ایمپنتولوژی نیاز به بهبود دارد [۷].

النسو^{۱۳} (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی دیدگاه‌های مطالعاتی روی چکیده‌نویسی اسناد» به این یافته اشاره می‌کند که چالش بزرگ در چکیده‌نویسی، نظام‌سازی مدل‌ها و ابزار مفهومی است که نوعی پژوهش را به سوی علائم رمزی و روابط تعاملی - اجتماعی می‌گشاید. لازم است یک سری پژوهش‌های تجربی مناسب با طراحی‌های مؤثر و فاقد عمومیت انجام گیرد تا بتواند اثربخشی چکیده‌ها و کارایی چکیده خوب را اندازه‌گیری کند و بازخورد این مطالعات هم بررسی شود مانند پژوهش‌هایی که توصیف می‌کنند و پاسخ‌های همه متغیرها و عناصر را فراهم می‌کنند که روی درک و پذیرش

فرضیه‌های پژوهش

- بین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد چکیده‌نویسی (ANSI/NISO Z39.14 (R2015) در پایان‌نامه‌های مقاطع مختلف تحصیلی تفاوت معنادار است.

- بین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد چکیده‌نویسی (ANSI/NISO Z39.14 (R2015) در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تفاوت معنادار است.

- بین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد چکیده‌نویسی (ANSI/NISO Z39.14 (R2015) در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی به تفکیک سال در طی سال‌های ۸۹-۹۳ تفاوت معنادار است.

مواد و روش‌ها

نوع پژوهش پیمایش تحلیلی از نوع کاربردی است. جامعه پژوهش، چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های سه مقطع «کارشناسی ارشد»، «دکترای حرفه‌ای و تخصصی»، و «دکترای تخصصی پزشکی» دانشکده‌های پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، پرستاری و مامایی، بهداشت، علوم تغذیه و صنایع غذایی، پیراپزشکی، آموزش پزشکی، توانبخشی، طب سنتی، دانشکده سلامت و ایمنی محیط زیست دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سالهای ۸۹-۹۳ است.

روش نمونه‌گیری و تعداد نمونه

تعداد کل پایان‌نامه‌های مقاطع مختلف تحصیلی در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳، ۳۸۶۱ عنوان است که در کتابخانه‌های دانشکده‌های پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، پرستاری و مامایی، بهداشت، علوم تغذیه و صنایع غذایی، پیراپزشکی، آموزش پزشکی، توانبخشی، طب سنتی، دانشکده سلامت و ایمنی محیط زیست موجود است (جز دانشکده فناوری‌های نوین پزشکی که به دلیل جدیدالتأسیس بودن، فاقد پایان‌نامه است). با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه، تعداد ۳۸۶ عنوان پایان‌نامه برای ارزیابی انتخاب شد.

$$N = \frac{(Z_{1-\alpha/2} + Z_{1-P})^2 P(1-P)}{d^2}$$

$$\beta = 0.02$$

$$d = 0.045$$

تعداد پایان‌نامه‌های مقطع دکترای تخصصی (Ph.D) به دلیل محدود بودن، با پایان‌نامه‌های دکترای حرفه‌ای ادغام شده است. سپس این تعداد نمونه به صورت طبقه‌ای متناسب با اندازه، به تفکیک دانشکده‌ها در سه مقطع «کارشناسی ارشد»

و «دکترای حرفه‌ای و تخصصی» و «دکترای تخصصی پزشکی»، تعیین شد. تعداد نمونه‌های مورد بررسی در هر دانشکده (از بیشترین به کمترین تعداد) در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. تعداد نمونه‌های پایان‌نامه‌ها به تفکیک دانشکده‌های

دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

ردیف	دانشکده‌ها	تعداد نمونه	درصد
۱	پزشکی	۱۹۲	۵۰٪
۲	دندانپزشکی	۵۵	۱۴٪
۳	داروسازی	۳۲	۸٪
۴	پرستاری و مامایی	۲۶	۷٪
۵	بهداشت	۱۶	۴٪
۶	علوم تغذیه و صنایع غذایی	۱۶	۴٪
۷	پیراپزشکی	۱۵	۴٪
۸	آموزش پزشکی	۱۲	۳٪
۹	توانبخشی	۸	۲٪
۱۰	طب سنتی	۸	۲٪
۱۱	سلامت، ایمنی و محیط زیست	۶	۲٪
	کل	۳۸۶	۱۰۰٪

ابزار گردآوری داده‌ها چک‌لیست تهیه شده از متن استاندارد ANSI/NISO Z39.14 (R2015) است که این چک‌لیست دارای پنج مؤلفه محتوایی است که عبارتند از:

(۱) هدف: آیا هدف از انجام پژوهش در چکیده به روشنی بیان شده است؟

(۲) آیا از کلمات عنوان برای بیان هدف استفاده شده است؟

(۳) روش‌شناسی: آیا شرح روش و یا روش‌ها به اندازه لازم برای درک بیان شده است؟ گزارش تکنیک‌های جدید و یا برنامه‌های کاربردی زمانی که در متن اصلی مورد تأکید قرار گرفته، بیان شده است؟

(۴) یافته‌ها: آیا نتایج به صورت مختصر توضیح داده شده است؟ داده‌های جمع‌آوری شده، روابط همبستگی، آثار مشاهده، رویدادهای جدید، تأیید یا رد تئوری‌های قبلی بیان شده است؟

(۵) نتیجه‌گیری: آیا شرح مفاهیم به دست آمده مرتبط با هدف اصلی پژوهش، برنامه‌های کاربردی، پیشنهادات، روابط جدید و رد یا قبول فرضیه‌ها بیان شده است؟

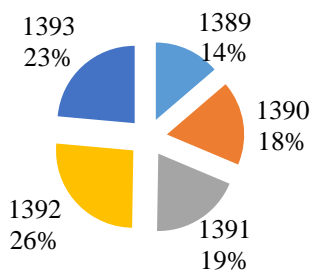
روش گردآوری داده‌ها (روش کار): با مراجعه به کتابخانه‌های هر دانشکده براساس نمونه‌گیری انجام شده، پایان‌نامه‌ها به صورت تصادفی (با استفاده از جدول اعداد تصادفی) انتخاب و سپس چکیده پایان‌نامه‌ها براساس سال دفاع، دانشکده و مقطع تحصیلی تفکیک و کدبندی شده و از

نظر محتوایی با چک‌لیست تهیه شده، ارزیابی شد. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، علاوه بر استفاده از روش‌های آماری توصیفی، از آزمون‌های کای اسکوئر^{۱۴}، آنالیز واریانس^{۱۵} و آزمون تعقیبی توکی^{۱۶} و از نرم‌افزار spss19 نیز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

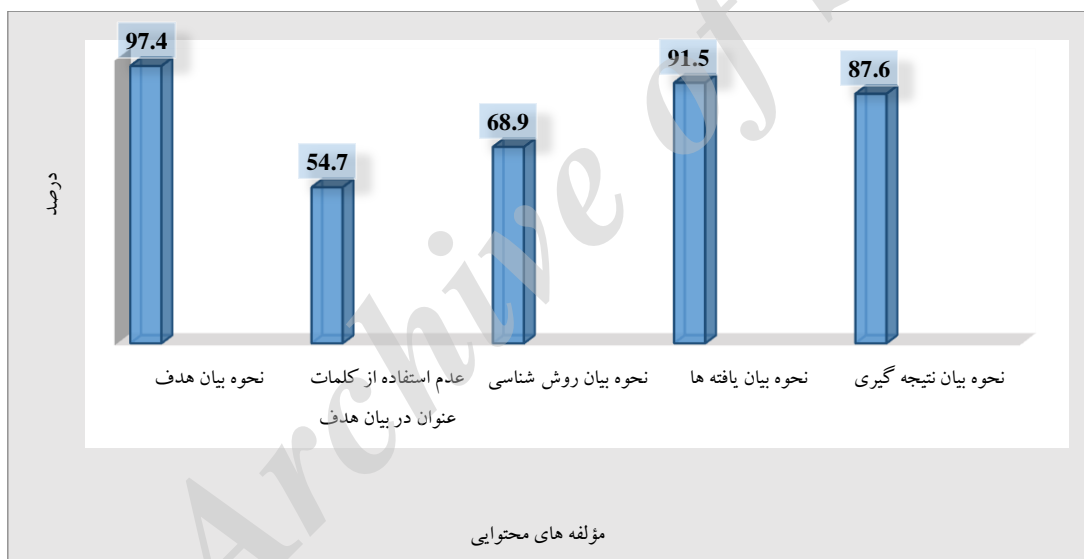
توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در جدول ۱ آمده است. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک مقاطع تحصیلی شامل ۱۶۱ عنوان (۴۲ درصد) مربوط به مقطع دکترای تخصصی پزشکی، ۱۳۶ عنوان (۳۵ درصد) مربوط به دکترای حرفه‌ای و تخصصی و ۸۹ عنوان (۲۳ درصد) مربوط به مقطع کارشناسی ارشد است.

نمودار ۱ توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک ۵ سال اخیر را نشان می‌دهد.



نمودار ۱. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک سال

برای پاسخ به سؤال پژوهش از آمار توصیفی استفاده شد. میزان تطابق استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14 در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی طی سال‌های ۸۹-۹۳ از نظر محتوایی در نمودار ۲ آمده است:



نمودار ۲. میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی در چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

برای آزمون فرضیه اول پژوهش از آزمون تجزیه و تحلیل واریانس (آنوا) استفاده شد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار نمرات مؤلفه‌های محتوایی به تفکیک مقاطع تحصیلی

سطح معناداری	انحراف معیار	میانگین	تعداد	مقطع تحصیلی / مؤلفه‌های محتوایی
۰/۰۱۷	۱/۰۶۲	۶/۳۱	۸۹	کارشناسی ارشد
	۰/۸۹۷	۵/۹۵	۱۳۶	دکترای حرفه‌ای و تخصصی
	۰/۹۰۰	۶/۰۹	۱۶۱	دکترای تخصصی پزشکی
	۰/۹۴۶	۶/۰۹	۳۸۶	کل

پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی‌ارشد و مقطع دکترای حرفه‌ای و تخصصی است ($p=0/012$).
برای آزمون فرضیه دوم پژوهش از آزمون تجزیه و تحلیل واریانس (آنوا) استفاده شد.

جدول ۲ نشان می‌دهد که با استفاده از آزمون آنوا، اختلاف معناداری بین نمرات مؤلفه‌های محتوایی و مقاطع مختلف تحصیلی وجود دارد ($p=0/017$). نتایج آزمون تعقیبی توکی حاکی از آن است که این اختلاف مربوط به چکیده

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار نمرات رعایت مؤلفه‌های محتوایی به تفکیک دانشکده‌های مختلف

ردیف	دانشکده / مؤلفه‌های محتوایی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
۱	آموزش پزشکی	۱۲	۵/۵۸	۰/۶۶۹	۰/۰۰
۲	بهداشت	۱۶	۶/۱۹	۰/۹۱۱	
۳	پرستاری و مامایی	۲۶	۶/۳۱	۱/۰۱۱	
۴	پزشکی	۱۹۲	۶/۰۹	۰/۸۶۳	
۵	پیراپزشکی	۱۵	۷/۰۷	۱/۳۸۷	
۶	توانبخشی	۸	۶/۶۳	۰/۹۱۶	
۷	داروسازی	۳۲	۶/۳۸	۰/۹۷۶	
۸	دندانپزشکی	۵۵	۵/۶۵	۰/۷۷۵	
۹	سلامت، ایمنی محیط زیست	۶	۵/۳۳	۰/۵۱۶	
۱۰	طب سنتی	۸	۶/۳۵	۱/۳۸۹	
۱۱	علوم تغذیه و صنایع غذایی	۱۶	۶/۰۰	۰/۸۹۴	
کل		۳۸۶	۶/۰۹	۰/۹۴۶	

مطابق جدول ۳، با استفاده از آزمون آنالیز واریانس (آنوا)، بین نمرات رعایت مؤلفه‌های محتوایی و دانشکده‌های مختلف، اختلاف معناداری مشاهده شد ($p=0/000$). آزمون تعقیبی توکی حاکی از آن است که این اختلاف مربوط به چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده پیراپزشکی و دانشکده سلامت است ($p=0/004$).
برای آزمون فرضیه سوم پژوهش از آزمون آنالیز واریانس (آنوا) استفاده شد.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار نمرات رعایت مؤلفه‌های محتوایی در طی سال‌های ۸۹-۹۳

سال / مؤلفه‌های محتوایی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
۱۳۸۹	۵۳	۱۷/۶۲	۱/۰۰۴	۰/۷۰۹
۱۳۹۰	۶۸	۱۷/۴۰	۱/۰۹۵	
۱۳۹۱	۷۳	۱۶/۵۲	۱/۱۳۲	
۱۳۹۲	۱۰۱	۱۷/۳۸	۰/۹۳۶	
۱۳۹۳	۹۱	۱۷/۴۶	۱/۱۱۹	

جدول ۴ نشان می‌دهد که در مجموع بین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14 در طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳، اختلاف معناداری مشاهده نشد ($p=0/709$).

می‌توانند مشکل مدیریت وقت و انرژی را در مطالعه اطلاعات تولید شده کاهش دهند، همچنین عامل اصلی انتخاب یا عدم‌انتخاب منابع و تعیین‌کننده نیاز یا عدم نیاز مراجعان به مطالعه ی متن اصلی و بهره‌وری از نتایج مطرح شده در متن کامل منابع است. چکیده‌ها از ابزارهای مهم و مورد توجه نمایه‌سازان که کار نمایه‌سازی مدارک در پایگاه‌ها را انجام می‌دهند، است. علاوه بر آن چکیده‌ها از ابزارهای جستجو، اشاعه و بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی است. پیداست چکیده‌ها در ارائه یافته‌های پژوهشی و دسترسی جهانی به این

بحث

هدف پژوهش حاضر، ارزیابی چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی براساس استاندارد چکیده‌نویسی ANSI/NISO Z39.14 (R2015) طی سال‌های ۸۹-۹۳ است. با افزایش روزافزون اطلاعات، مطالعه متن کامل همه پژوهش‌ها غیرممکن شده است و هیچ‌کس قادر نخواهد بود با مطالعه متن کامل مدارک از تمام آنچه درباره دانش مورد علاقه وی نوشته شده است اطلاع حاصل کند. در این شرایط چکیده‌ها

پژوهش حیدری (۲۰۱۴) است و وی در پژوهش خود به این نتیجه دست می‌یابد که متدولوژی در مقالات مداخله‌ای آموزش پزشکی دچار نقص است. در مواردی مانند پایایی و روایی ابزار، روش نمونه‌گیری، کورسازی و یکسان‌سازی گروه‌ها، مقالات از صحت مطلوبی برخوردار نبودند. این نقایص می‌تواند در یافته‌ها و نتیجه‌گیری اختلال ایجاد کنند و علاوه بر عدم اطمینان خوانندگان به نتایج، از نتایج آنها نمی‌توان در عمل استفاده کرد [۹].

مؤلفه «یافته‌ها» به میزان (۸/۵ درصد) در چکیده‌ها رعایت نشده است و توضیح مختصر داده‌های جمع‌آوری شده، روابط همبستگی، آثار مشاهده، رویدادهای جدید، تأیید یا رد تئوری‌های قبلی در چکیده‌ها بیان نشده است که با استاندارد مغایرت دارد [۱].

مؤلفه «نتیجه‌گیری» به میزان (۱۲/۶ درصد) در چکیده‌ها رعایت نشده است و براساس استاندارد شرح مفاهیم به دست آمده مرتبط با هدف اصلی پژوهش، برنامه‌های کاربردی، پیشنهادات، روابط جدید و رد یا قبول فرضیه‌ها باید در بخش نتیجه‌گیری چکیده بیان شود تا در نهایت خواننده را در تصمیم‌گیری برای مراجعه به اصل مدرک یاری رساند [۱].

میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی استاندارد چکیده نویسی ANSI/NISO Z39.14 در پایان‌نامه‌های مقاطع مختلف تحصیلی و دانشکده‌های مختلف با استفاده از آزمون آنوا و کای دو اختلاف معناداری مشاهده شد. در مقطع «کارشناسی ارشد» بیشترین و در مقطع «دکترای حرفه‌ای و تخصصی» کمترین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی مشاهده شد. بیشترین میزان رعایت مؤلفه‌های محتوایی در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده پیراپزشکی و کمترین میزان رعایت در چکیده پایان‌نامه‌های دانشکده سلامت مشاهده شد. این یافته در راستای یافته‌های پژوهش منتخب و همکاران (۲۰۱۲) است. در پژوهش وی، میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در بین پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد پرستاری (۷۰/۹ درصد) بیش از سه رشته دکترای حرفه‌ای پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی بود [۱۳].

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر ضمن معرفی ویرایش جدید استاندارد چکیده نویسی ANSI/NISO Z39.14، چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی را برای نخستین بار با استاندارد فوق ارزیابی می‌کند و با توجه به جدید بودن این استاندارد، در ایران و در خارج از کشور نیز پژوهشی در این زمینه مشاهده نشده است و به دلیل همسویی و توسعه آموزش

نتایج در قالب‌های گوناگون از جمله پایان‌نامه‌ها از اهمیت خاصی برخوردار هستند. کتابداران و دانشمندان علم اطلاعات معتقدند که چکیده‌ها ابزار ارزشمندی در ارزیابی میزان ربط مدارک در طی بازیابی اطلاعات هستند [۱۰]. در حال حاضر توجه به چکیده‌ها بخش در خور توجهی از پژوهش‌های کاربردی را به خود اختصاص داده است از جمله: پژوهش‌های انسیناس [۱۱]، کروار [۵]، زین‌الدین [۶]، کریاکو [۷]، ازما و اگو [۱۲]، پاپی [۴] و... استانداردهای همواره به منظور دو هدف عمده صورت می‌پذیرد: اثربخشی و کارایی؛ صرفه‌جویی در هزینه‌ها. بنابراین استانداردهای عناصر محتوایی و ساختاری چکیده‌ها نیز در راستای این اهداف ارائه شده است و به ناشران و فراهم‌آوردندگان اطلاعات کمک می‌کند اطلاعات با کیفیت‌تری تولید و خدمات بهتری ارائه کنند. بنابراین ارزیابی چکیده پایان‌نامه‌ها با استانداردهای روزآمدسازی شده جهانی امری بدهی به نظر می‌رسد. نتایج پایان‌نامه‌ها تا زمان انتشار، دسترسی و رؤیت همگان زمان زیادی لازم دارد بنابراین ضروری است تا آن زمان، چکیده آنها به منظور دسترسی در سریع‌ترین زمان ممکن، انتشار در پایگاه‌های الکترونیکی، اشاعه اطلاعات و رؤیت‌پذیری، منطبق بر استانداردهای جهانی نگاشته شود.

بیشترین میزان رعایت در بخش محتوایی، مربوط به مؤلفه‌های «هدف» و «یافته‌ها» است و کمترین میزان رعایت مربوط به مؤلفه‌های «عدم استفاده از کلمات عنوان در بیان هدف»، «روش‌شناسی» و «نتیجه‌گیری» است. از بین نمونه چکیده‌های بررسی شده، ۸۳/۲ درصد چکیده پایان‌نامه‌ها از نوع ساختاریافته^{۱۷} و ۱۶/۸ درصد از نوع تمام‌نما^{۱۸} هستند. این یافته در راستای یافته‌های پژوهش کروار (۲۰۱۵) نبوده و وی در پژوهش خود به این یافته اشاره می‌کند که بسیاری از چکیده‌های گزارش‌های تشخیصی در مجلات با ضریب تأثیر بالا، از نوع تمام‌نما هستند [۵].

۴۵/۳ درصد چکیده‌ها، از کلمات عنوان در بیان هدف استفاده کرده‌اند که مطابق استاندارد، عنوان پژوهش در ابتدا بیان شده و نباید دوباره از کلمات عنوان در بیان هدف استفاده کرد [۱].

در ۳۱/۱ درصد چکیده‌ها در مؤلفه بیان روش‌شناسی، به شرح روش یا روش‌های انجام پژوهش، ارائه ابزار و معرفی جامعه پژوهش و تعداد نمونه‌ها، نرم‌افزارهای تجزیه و تحلیل آماری و تکنیک‌ها و برنامه‌های کاربردی که در متن اصلی بیان شده، گزارش نشده است. این یافته با یافته‌های پژوهش کریاکو و همکارانش (۲۰۱۳) مغایرت دارد و وی میزان رعایت این مؤلفه را بالای ۸۰ درصد گزارش کرده است [۷]. این یافته در راستای

بهشتی صمیمانه تشکر می‌کنیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. منظور از انفجار اطلاعات عظمت میزان اطلاعات موجود و منظور از آلودگی اطلاعات وجود اطلاعات تکراری یا نادرست است.
۲. شامل کتاب، مجله، لوح‌های فشرده و هر آنچه اطلاعات را به خواننده عرضه می‌کند.
۳. منابع مرجع عمدتاً به چند گروه تقسیم می‌شوند: ۱. منابع دسته اول (ردیف اول): منابعی که مستقیماً پاسخ را در اختیار قرار می‌دهند. مثل مقالات مجلات، پایان‌نامه‌ها، دایره‌المعارف‌ها، واژه‌نامه‌ها، ۲. منابع ردیف دوم. به جای پاسخ‌گویی مستقیم به سؤال، مراجعه‌کننده را به منابع دیگر در آن موضوع ارجاع می‌دهند. مثل برگه‌دان کتابخانه، کتابشناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها، فهرستگان و... .
4. ANSI: American National Standards Institute. NISO: The National Information Standards Organization.
5. PRISMA
6. Papi
7. Korevaar, D. A.
- 8 Consort
9. Zeeneldin, Ahmed
10. Medical Doctrate
11. Kiriakou, Juliana
12. PRISMA
13. Mónica Izquierdo Alonso
14. Pearson Chi-Square
15. ANOVA
16. Tukey HSD
۱۷. چکیده ساختار یافته: چکیده‌ای است که محتوای موضوعی مدرک را براساس طرحی از پیش ساخته که مقولات یا موقعیت آنها را تعیین کند، تنظیم شده باشد. یا به تعبیر دیگر چکیده‌ای با تقسیمات فرعی (پیشینه، هدف، روش تحقیق، نتایج و استنتاج‌ها) است که پیمایش و نگاه اجمالی بر مطلب را تسهیل می‌کند.
۱۸. چکیده تمام‌نما خلاصه‌ای از محتوای سند، از جمله نتایج آن را منعکس می‌سازد. چکیده تمام‌نما اصل نتایج را خلاصه می‌کند و حاوی اطلاعاتی مرتبط با هدف، دامنه، و روش‌هاست و شامل نتایج یا پیشنهادها نیز می‌شود.

و پژوهش با استانداردهای جهانی، این یکی از نقاط قوت این پژوهش به‌شمار می‌آید. جامعه آماری پژوهش حاضر، چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال‌های ۸۹-۹۳ است بنابراین نتایج قابل تعمیم به کل پایان‌نامه‌های این دانشگاه یا سایر دانشگاه‌های هم سطح نیست و این از محدودیت‌های پژوهش به‌شمار می‌آید.

در این پژوهش یافته‌ها حاکی از انطباق‌ناپذیری کامل چکیده‌ها با استاندارد است که بی‌تردید با تغییراتی در الگوهای تدوین چکیده پایان‌نامه‌ها می‌توان به سطح قابل قبولی از رعایت مؤلفه‌های استاندارد نزدیک شد. برای این مهم، آگاهی و یادگیری دستورالعمل‌ها و شیوه‌های نگارش چکیده‌ها برای پژوهشگران ضروری به نظر می‌رسد و لازم است که آموزش‌ها و ارزیابی‌ها به صورت مداوم و دوره‌ای هر چند سال تکرار شود. پیشنهادهای زیر برای بهبود کیفیت و رسیدن به مطلوب در آینده ارائه می‌شود:

- انجام پژوهش‌های مشابه در زمینه رعایت استانداردهای بین‌المللی در رابطه با شیوه نگارش چکیده پایان‌نامه‌ها به‌صورت مقایسه‌ای با دانشگاه‌های علوم پزشکی هم سطح.
- انجام پژوهش‌هایی در زمینه ارزیابی منابع و مآخذ پژوهش‌ها با استانداردهای جهانی.
- تدوین و انتشار منابع آموزشی در زمینه چکیده‌نویسی، با در نظر گرفتن دستورالعمل‌های استاندارد ANSI/NISO Z39.14 (R2015) و توزیع و ترویج آن‌ها در میان دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پژوهش پایان‌نامه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی است که بدین‌وسیله از استادان راهنما، مشاور، معاونت پژوهشی و کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی شهید

References

- [1]. NISO TNISO. Guideline for Abstracts. USA: NISO; 2015.
- [2]. Kazerani M, Malgard S, Shekofteh M, Zaeri F, Khadembashi N. Evaluation of the Pharmaceutical theses of the government Universities of Tehran and Shahid Beheshti based on ISO 7144 during 2008 to 2012 Journal of Paramedical Sciences. 2016;7(1).
- [3]. Kazerani M, Davoudian A, Zayeri F, Soori H. Compliance Ratio between the Abstracts of Iranian Systematic Reviews and Meta-analysis Indexed in Web of Sciences and PRISMA Statement. Journal of Health Administration. 2015;18(61):7-16.
- [4]. Papi A, Khalaji D, Rizi HA, Shabani A, Hassanzadeh A. The rate commitment to ISO 214 standard among the persian abstracts of approved research projects at school of health management and medical informatics, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. J Educ Health Promot. 2014;3:36.
- [5]. Korevaar DA, Cohen JF, Hooft L, Bossuyt PM. Literature survey of high-impact journals revealed reporting weaknesses in abstracts of diagnostic accuracy studies. J Clin Epidemiol. 2015;68(6):708-715.
- [6]. Zeeneldin A, Diyaa A, Moneer M, Elgammal M, Buhoush W. Review of 40-year MD theses in Medical Oncology. Journal of the Egyptian National Cancer Institute. 2014;26(3):109-18.
- [7]. Kiriakou J, Pandis N, Fleming PS, Madianos P, Polychronopoulou A. Reporting quality of systematic

- review abstracts in leading oral implantology journals. *Journal of Dentistry*. 2013;41(12):1181.
- [8]. Alonso MI, Fernández LMM. Perspectives of studies on document abstracting. *Journal of Documentation*. 2010;66(4):563-84
- [9]. Heydari A, Rad M. The Methodological Accuracy in Interventional Medical Education Articles Published in Approved Iranian Journals from 2005 to 2013. *Strides in Development of Medical Education*. 2014;10(4):459-66.
- [10]. Šaupertl A, Jamar N, Němečková L, Veselá E, Dobrovolny V. Contents and structure of abstracts. *Journal of Documentation*. 2013;69(2):309-19.
- [11]. Encinas-Vicente A, Prim-Espada MP, Cenjor-Español C, de Diego-Sastre JI. Impact of Otolaryngology Theses in Their Authors' Scientific Production. *Acta Otorrinolaringologica (English Edition)*. 2015;66(5):269-74.
- [12]. Ezema IJ, Ugwu C. Electronic theses and dissertations in Nigeria university libraries: status, challenges and strategies. *The Electronic Library*. 2013;31(4):493-507.
- [13]. Montajeb F, Atai Z, Safizadeh H. Maintaining ISO 7144 Standards and Research Elements in Dissertations of Different Schools from 1999 to 2004, Kerman University of Medical Sciences. *Journal of Strides Development Medical Education*. 2012;6(1):57-65.

Archive of SID

Quality Evaluation of Academic Thesis Abstracts Based on ANSI / NISO Z39.14 (R2015) Standard: A case study

Maryam Karimi¹, Maryam Kazerani^{2*}, Maryam Shekofteh³, Hassan Jahanihashemi⁴

1. M.Sc. Medical Library & Information Science, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Qazvin, Iran
2. Assistant Professor, Department of Medical Library and Information Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. Assistant Professor, Department of Medical Library and Information Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
4. Associated Professor, Children Growth Center, Qazvin University of Medical Sciences, Qazvin, Iran

Abstract

Background & Objectives: Abstracts are valuable tools in assessing the relevance of documents during information retrieval. Determination of abstract compliance with international standards is one of ways of generating qualified information, reducing costs and establishing aligned coordination with international standards. ANSI/NISO Z39.14 standard is also one of the international standards presented by NISO committee that its final amendment has been published in March 2015. In terms of content elements of different sources like theses, offers some principle. Therefore, this study aims to assess Persian theses abstracts of different educational levels with ANSI / NISO Z39.14 standard at Shahid Beheshti University of Medical Sciences (SBMU) from 2010-2014.

Material and Methods: This analytical survey consists of 386 titles of Persian abstracts of master's, professional doctorate and specialized medicine theses abstract of different schools at SBMU from 2010-2014. Standard text of ANSI / NISO Z39.14 (R2015) is used as a research tool including 5 content elements. Stratified sampling using random number table (commensurate with the size) was the method of this study. Descriptive statistics along with Anova test, Chi² and Tukey's HSD tests of SPSS 19 software were used for data analysis.

Results: There is a significant difference among the consistency of content elements of the standard with theses abstract of different educational levels in different schools using ANOVA and chi-square test ($p < 0.05$), while there was insignificant difference between the years 2010 to 2014.

Conclusion: The findings suggest that writing style of thesis abstracts at SBMU, in some content elements, is not in accordance with the standard ANSI/NISOZ 39.14 (R2015). Therefore, it is recommended to develop an instruction and a coherent model based on international standards which are mandatory to be followed by all centers in order to improve the writing style.

Received: 02/07/2016

Accepted: 27/8/2016

Keywords: